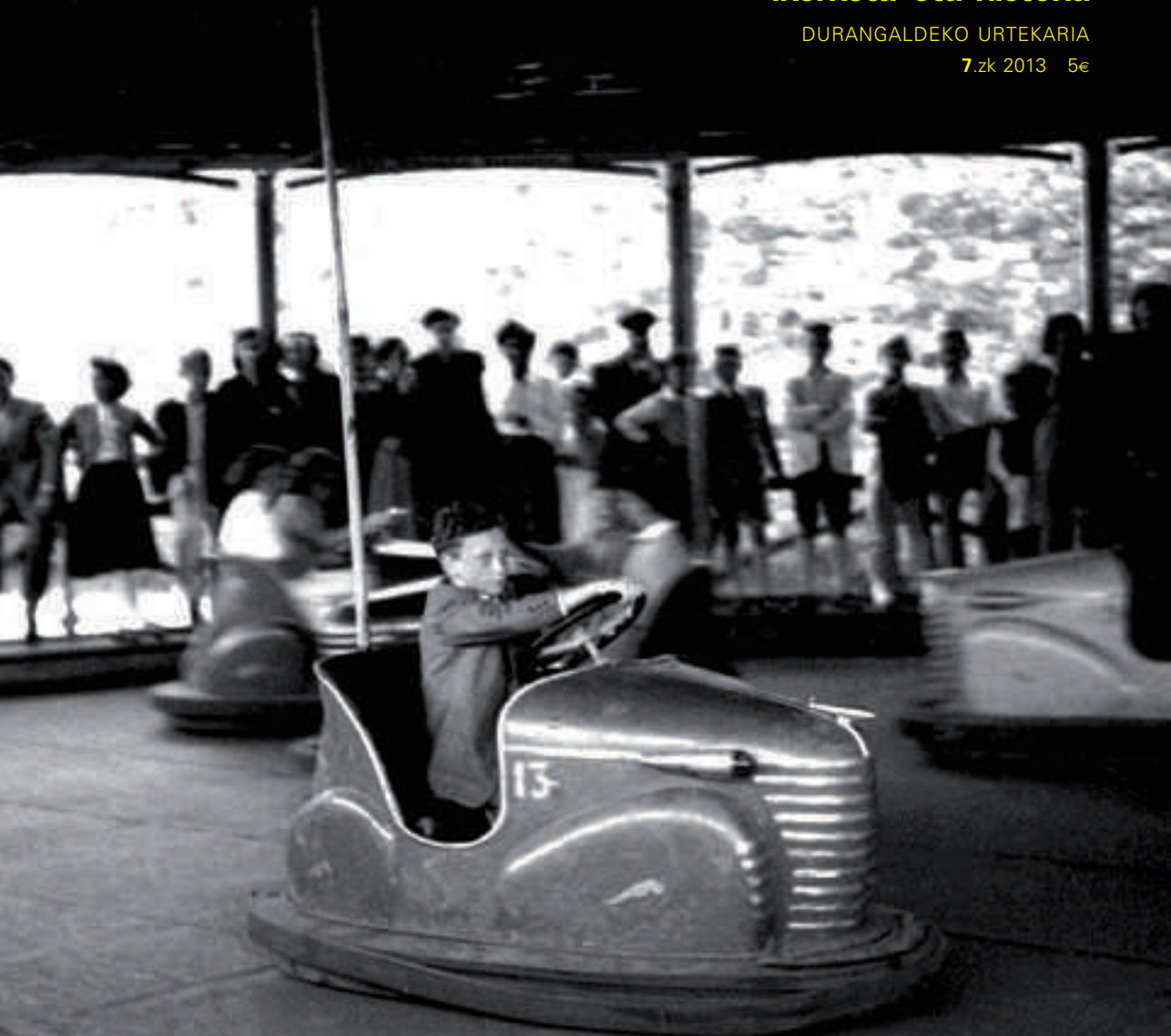

astola

ikerketa eta historia

DURANGALDEKO URTEKARIA

7.zk 2013 5e

AQUELLOS MARAVILLOSOS "SANANTONIOS"

AUZO ELKARTEEN BORROKAK

LA FÁBRICA DE ARMAS DE DURANGO

TXAKOLINA, URTEKO ARDOA?

EL MISTERIO DE MIKELDI

ERMUA

MILAKA ETORKINEN HARLEKU

TESTUA: **ESTIBALITZ GONZÁLEZ**

ARGAZKIAK: **50 ETA 60 HAMARKADETAKO ERMUKO
ARGAZIAK. ERMUKO UDALAREN ARTXIBOA**

1960. hamarkadan Ermua eta Benidorm izan ziren Estatu guztian biztanle hazkuntza-portzentajerik handiena izan zuten bi udalerriak. Ermuak 1950-1970 urteak bitartean, uholdeka jaso zituen etorkinak eta etxez betetako hiri bilakatu zen ordura arte herri txiki izandakoa. Orduan etorritakoak, denboraren poderioz, bertakotzen joan dira eta horien ondorengoan mestizajeak ematen dio herriari egun duen pluraltasuna eta ukatu ezin zaion kultur aberastasuna.

Tantaka etorri ziren hasiera-hasierakoak: inguruko herrietako baserritarrak kale gosez, eta Galiziako langile koadrilak pezetatxo batzuk irabazteko asmoz. Ermuko peora guztietan tailerren bat zegoen, ordura arte mikroenpresa familiar izandakoak; apurka-apurka hazten joango ziren, Eibarrekin batera armagintzatik metalurgiarako birmoldaketan buru-belarri sartuta.

1947, 1948, 1949... Galiziarrez gain, Gaztela bietako, andaluziar eta extremadurar jatorriko ehunka, milaka lagun ekarri zituen trenak, *Vascongadetara*, ilusio eta asmoz betetako egurrezko maleta astunekin. Ermuan zeuden etxe apurretan lekurik ez guztientzat, eta ohiko bihurtu zen etxe berean bi eta hiru familia pilatuta bizitzea, senide, herrikide zein apopilo zirela. Denda eta tabernetan paper txataltxoetan idatzita: *“Se busca pupilo para compartir habitación. Que sea formal. Trato familiar. Razón aquí”*. Bai, hala zen, etxeko legez

hartuak ziren eta diru-ekarpen lagungarria patronen familia-ekonomiarentzat. Biztanleria berria ahal zuen bezala eta edozelan kokatu zen, ez beti baldintzarik egoki, intimo eta osasuntsuenetan.

Orografia menditsua da Ermuarena. Guztira 6,49 km²-ko azalera du eta bostetik bat bakarrik da lur laua. Hutsa. Gainontzekoa mendi malda eta aldapak dira, eta libre dagoen leku apurra errekek, trenak edo errepideek hartzen dute. 1950etik aurrera eraikin zahar eta historikoki esanguratsu asko botatzeari ekin zitzaion, errekek estaltzeari eta neurririk gabe hazteari. Zoramen hartan gaur Udaletxea dena *Valdespinako Markesa jauregia* ere botatzeko zorian egon zen, bere lorategi botanikoa ere etxe-multzo bihurtzeko.

Arin eraiki beharra zegoen, ondorioetan erreparatu barik eta hirigintza-plan zehatzik gabe. Carlos Totori-

ka, egungo alkatearen esanetan: *“Hiriaren garapenak herrian etxebizitzak eta lantegiak kokatzea beste helbururik ez zuen. Gainontzekoa egiteke zegoen. Defizita izugarria zen osasun-, hezkuntza- eta azpiegitura-kontuetan; ez zegoen plaza publikorik, espaloiak behar zirenik ere ez... Kultur azpiegiturretan, zero. Kirol ekipamenduen arloan, ba mendia genuen, zaletasun handia zegoen-eta... Azken finean ez ziren aurreikusi komunitatean bizitzeko behar ziren elementuak”*. Hona une historiko hura gaurko begiekin kritikatzek dakarren injustiziaren gainean Jose Luis Clemente Euskara zinegotziaren hitzak: *“Beste sasoi baten pentsatutako hiria da. Premia sozial barik premia primario ziren garai hartakoak. Denbora guztia lanerako zen. Aurreikuspen falta? Bai zera! Pentsatu ezinezkoa! Lan eta lo, lo eta lan... horixe zen dena. Egunero jatea zen helburua. Gizarte-harremanak txikiteoan, taberna zegoen-eta horretarako”*.

Puntarengo

1960-65 urteen artean Ermuko biztanleria %233,1 hazi zen; Bizkaiko ranking-ean Portugalete zuen ondoren %51,9arekin eta Billboren datuek %19,8ko hazkundera erakusten dute. Soziologikoki zeresan handia zuen komunitatea batu zen Urko mendiaren magaletan, eta ikerketa sakonen iturri bihurtu zen. *“Ermua, comunidad en eclipse”* da ikerlan horietako bat, Mª Jesus Arriola, Itziar Aseguinolaza, Mª Jesus Goroztiza eta Conchita Mendicute soziologoek 1973. urtean burututakoa eta gaiaren gainean erreferentzia izan dena. Idatzi zuteenez: *“60ko hamarkadatik aurrera komunitate-“record” bihurtuko da Bizkaiko lurraldean hainbat adierazletan: hazkunde demografikoan, biztanleriaren gaitetasunean, immigrazioan, etxe-eraikuntzan, eraikitzeko orubeen desnibelean, eskolarizatu beharreko ume kopuruan...”*

Batzuk errotu orduko beste batzuk etortzen ziren. Pertsona heldu bezala ailegatu zen gehiengoa eta ezin, ba, atoa bertakotu: beste paisaia batzuk zituzten gogoan, zapore oso desberdinak ahoan, beste klima bateko ortuariak akorduan... urruneko kantu eta ipuinen arrimura hazitakoak hara begira bizi ziren sarri, herrimin horretaz eguneroko bitzita elikatuz. Ermuko migrazioaren ezaugarriak deigarriena denbora gutxian

jatorri ezberdinetako jende-andana izugarria hartu izana da. Herriko seme-alabek, *Ermu-Ermukuak*, tsunami horren aurrean zokoratuak eta euren jaioterrian deserriratuak, tinko helduko zizkieten komunitate legez mantentzen zituzten ezaugarriei, nolabait bizirauteko-edo. Bertako-bertakoek, denek elkar ezagutzen zuten sasoién nostalgjak jota, itxi egin zuten euren taldea, hizkuntza eta status desberdinaren babesean, nahiz eta kanpotar etorri-berriekin harreman naturalak izaten ahalegindu. Zerbaitegatik izendatu zuten Ermua Villa Cordial. Silverio Alvarezek, orain 66 urte lehenetarikoén multzoan etorritakoak, ez du ohore hori saltzeko. Bere hitzetan: *"Hasieran txarto begirutzen gintuzten, pixka bat motzaileen pare, baina ezagutzen joan ahala eta kanpotik etorritakook langile finak gine-la ikusita, eta pezeta bat aurreratzen ere bagenekielá, ondo hartzen gintuzten. Nik kariñoa hartu diot herri honi, jende noblea dela erakutsi didalako"*.

Gora-behera handiko urteak etorri ziren. Takian-potian entzundako mespretxu eta irainak elkarbizitzaren parte izango ziren: *maketuak, belarrimotzak, mantxu-*

rriñuak, coreanos, aldeanos, vascorros... intolerantziaren mugetatik gertuegi sarritan: *"Joan hadi heure herrira!" "¡Habla cristiano!"*. Batzuek esateko izaten zuten: *"Gure tailerrei esker eta hamen biharra zeualako egin zenduen zuek aurrera!"*; besteek erantzuna prest: *"¡Gracias o noso travallo ergouse, levantouse esto!"*... biak egi, eta alderdi bakoitzak berea bakarrik egiazkotzat. Elkarbizitzak baina, elkar ezagutzea dakar, eta hurkoaren berri eduki ahala, harremanek samurtzera egin zuten. Domeka iluntzeetan, plazako *Porrulekuko* bailableetan, elkar ezagutzen joango ziren: mutil alkandora-zuridunek pasodobleak, txotisak eta balsak dantzatzeko gonbitea egiten zieten neska soineko-loradunei, bizarra moztu osteko *Loción Floid* eta 100 gramoka soltean erositako *Revuelo* kolonia usainekin elkar erakarri guran. Bertakoak eta kanpotik etorritakoak musika beraren konpasera dantzan.

Astegun buruzurrian

Bizitza aurrera doa eta egunerokotasunak bere sarean ka-teatuta ditu. Sirena-hotsa. Lapikoan gal-gal babak egosten. Txikiteo ordua, lankide edo lagunekin ardotxo batzuk hartzeko parada; tailerreko ugazaba ere euren aldran, mahoizko buzo urdinekin unformatuta denak ere. Gose orroz tripak gur-gur. Lapikotik platerera baba gorriak; hori da etxekoandreaen *Sus Labores*-etako zereginetako bat. Bazkalostean *Emakumearen Zentro*-ra joango da; harrikoa amaitu eta ordua noiz etorriko deseatzten dago. Fin-fin eginez, 10-12 orduko lanaldiak tarteko, badoaz aurrera. Janari-dendan apuntera erosten dute, eta zapatuan, *quin-senia* kobratutakoan, andre-gizonak, biak, joango dira ordaintzera. Tailerrera orduko, eguerdioste-loarentzako

astia ere bai haren baten. Aharrausi baten, arratsaldeko ekinaldia egitera. Ordurako ugazaba bertan dago, makina bat konpondu guran. Lana gura haina egon arren, behargina ondo zaintzeko premia dagoela irizten dio, konforme egon ezean beste nonbaitera alde dezakeelako. Langileak agudo jiratzen diren arren ofizioa irakatsi orduko hanka egiten badute, zerotik hasi behar berriro!

Bien bitartean neska-mutikoak eskolan: *baby boom*-aren seme-alabak dira eta 1972an Ongaraiko bi eskolak amaitu zirenetik, hobeto. Zenbat urte parrokiaren lokaletan eta eraikin desberdinen beheko solairu umel eta ilunetan! Eskerrak kalean olgatzen ematen dituz-

tela eskolaz kanpoko orduak! *afariketan*, soka-saltoan, kaniketan, *tortolasetan* edo *txorro-morro-piko-tallo-ke-an*. Urrun egiten zaie Ongarai auzoa Sallabenteko eskolaumeei. *Familia Elkarteko* emakumeek mobilizazioak egin beharko dituzte berriro: errepide nagusia moztu, barrikadak, jarrialdiak eta manifestazioak eginez lortu dute eskolak egitea, semaforoak ipintzea, lur-azpiko pasabidea egitea, zerbitzuak hobetzea...

Bihar zapatua. Arratsaldean jai. *Sabado inglesa*. Alokairuan hartu duten ortutxoan gusturen; urruneko arbaso nekazarien jakinduria gogoan, hemengo eta hango hainbat gauza erein dituzte. Lehenago piper txorizeroak

egondako lur-irrisoan, Santiagoko arbiak gero. Domekan Mallabi aldera paseatzera joateko asmoa dute, jaiero legez, transistorea eskuan eta emaztea alboan.

Abuztua ere ate joka dator. Maleta eta paper marroian batutako fardel mordoarekin joango dira *al pueblo*, eta beteago etorri. Haranzkoan, opariak herri erdiarentzat; Espainia osoa beteta behar du egon *Rdo. de Ermua* idatzita dakarren egurrezko giltza-zintzilikarioekin! Honanzkoan etxeko generoa gainezka: patata, txorizoa, olioia... Ehunka autobus irtengo dira *Paconetik*. Urteroko exodoa, *beraniantien* bueltara arte Ermua basamortu bihurtuko duena.

AYUNTAMIENTO DE PROVINCIA DE

RESUMEN DEL PADRON MUNICIPAL de habitantes referido al 31 de Diciembre de 1966

	Hombres		Mujeres		TOTAL		Hombres	Mujeres	TOTAL
	Varones	Chicos	Mujeres	Chicas	Varones	Mujeres			
Residentes permanentes									
El momento									
MORADORES DE TEMPORADA									

Residentes permanentes: 10.000 5.000 15.000
Temporarios: 2.000 1.000 3.000
MORADORES DE TEMPORADA: 3.000 1.500 4.500

Resumen de las estadísticas de los establecimientos de enseñanza de alumnos

Nivel de enseñanza	Alumnos	TOTAL	
		Varones	Mujeres
Primaria			
Secundaria			
Alta			
Magisterio			
Formación			
TOTAL			

Resumen de estadísticas de los establecimientos de enseñanza de alumnos

Nivel de enseñanza	Alumnos	TOTAL	
		Varones	Mujeres
Primaria			
Secundaria			
Alta			
Magisterio			
Formación			
TOTAL			

BOLETIN DE ESTADISTICA MUNICIPIO DE ASTOLA

1966

12 de Diciembre de 1966

El Alcalde:
El Secretario:

Etxeko eginda

Gaurko Ermuak ordukoaren arrastorik ere ez du: hiriak eta bere hiritarrek ibilbide luzea egin dute, hobetu nahia eta premiaren akuilua bidaia-lagun hartuta. Fran Carrascosaren *“Análisis social de Ermua”* lana ere lagungarri da Ermuko gizartearen norabidea ulertzeko: *“Komunitate izateko garrantzitsuagoa da zerbait elkarrekin eraikitzea, jatorri berekoak izatea baino. Ermuar komunitatea herria eraikitzeko herritarrek egin zituzten borroketatik jaioko da, borroken ondorioz lehen elkarteak sortuz”*. Biltzen eta bat egiten ikasi zuten ermuarrek, herria asoziazionismoaren eredu bilakatu. Gaur egun ere 60 taldetik gora daude, kultura herrikoia benetako suspertzaile eta Aste Santutik urrira arteko ekitaldien % 90aren antolatzaile. Herri dinamiko, bizi, ireki eta kulturalki indartsu legez aurkezten da, mestizajearen ondorioz askoren iritsiz. Fran Carrascosak ere berea ematen digu: *“Immigrante eta bertakoen seme-alabek belaunaldi benetan heterogeneoa eratu dute, desberdintasunak gaindituz eta elkarren artean kultura herriko berri bat sortuz”*.

Ezin ukatu, espazio eta une historiko bertsuaren parte izateak ematen duen harrotasun komunitarioa sortu dela ermuarren artean, ezinbesteko integrazio sentimenduak sortzeko. Lehen aipatutako Silverio Alvarezen Manolo semearen berbetan: *“Ez nuke Ermua ezerगतिक aldatuko! Zatarra, txarto kokatua, txartoago eraikia... baina niri eman Ermua! Gustura bizi naiz hemen!”*.

Carlos Totorikaren aburuz: *“Immigrazioa ez da arazo larria izan, nahiz eta beti izan diren gauzak ikusteko modu desberdinak. Ermuko gizarteari gero eta gehiago nagusitzen ari diren gakoetan haztarazi gaituzte: globalizazioa, jatorri ezberdineko pertsonen arteko bizikidetza eta halakoak”*.

“Oizeko beleak Oizera gura” esaera zaharrari men eginenez, ilea urdinduta eta herriko azentua oraindik galtzeko, asko eta asko jaiotetxeko lur gozoetara itzuli dira lur gosez. Ai, norberaren oilo-lurraren modukorik! Sekula hautsi ezin izan dituzten loturak dituzte harekiko: izan kanposantuan, izan *abuelo-abuelak* lagatako etxe edo lur-sailetan, izan ume eta gaztetako oroitzapenetan edo ama-hizkuntzan... haritxo etenezinok hango soinuez hitz egiten diete. Ermua eta Euskal Herria defendatzen ikasi dute, eta paraje hauetaz txarto esaka aritzerik ez beraien aurrean! Han hemengo dira: *“!@s vasc@s”*, eta harro; hemen hango: *“kanpotarrak”*, eta isilean harro.

Aurreneko belaunaldiarentzat zaila izan da bere sorlekua ahaztea. Hango, hemengo? Nongotasun- sentimendua bitan zatituta dute. Errazago gertatu zaie hurrengoiei: berton jai, berton hazi, berton bizi... bertoko dira, ermuar-ermuarrak. Zalantzan jartzea ere! Aitzindari haien ondorengo askok *Oskorri* eta *Gatibu* kantatzen dute aho-petik, euskaraz irakurtzeko zein idazteko gauza dira, trikitixa baten soinuak dantzarako gogoia pitzen die eta Ken7-ren *“Ilargi”* pean maitemintzen dira. Joan direnen mordo bati Santixauetan, Gabonetan edo Domu-santuetan bisitan etortzea gustatzen zaie, bizirik dituztenei eta lurperatu zituztenei kukutxo bat egitera. Inoiz Ermualdetik oparirik bidaltzekotan, bidali egiozue *San Blas* opil eder bat edo *Pispillu* kutxatxo bat. Anis-usainak edo *Pispillu-arbolaren* akorduak berriro Ermuratuko ditu!

Estibalitz González

Irakaslea